

3. Snopič.

Velja vsak snopič 10 kr.

130381
Koroške bukvice

slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas

izdaja in zaklada

Filip Haderlap

Jurjev.

3. Snopič.

Tiska J. & R. Bertschinger v Celovcu.

1887.

139964

Prošnja.

Nekterim gospodam sem poslal, dva snopiča na ogled, pa jih ne pošljejo nazaj in tudi ne dajo odgovoro, ali se bojo naročili, ali ne? Prosim jih, naj mi vsaj po dopisnici naznanijo, ali naj jim bukvice pošiljam? Spisovanje nakaznice pa tudi nič več časa ne vzame. Naročnina na šest snopičev je 60 kr. Nekterim pošljem tretji snopič na ogled; tiste prosim, naj naznanijo, ali želijo tudi prvi in drugi snopič? Lahko se pa tudi od tretjega naprej naročijo. Kdor se ne mara naročiti, prosim, naj bukvice nazaj pošlje; kdor se pa naroči, naj to brš naznani, vsaj z dopisnico.

S spoštovanjem

Filip Haderlap.

N 1131/1950

Zgodovinske črtice.

Kdaj so prišli Slovenci na Koroško in v sosedne dežele?

Nemški in drugi zgodovinarji za njimi trdijo, da so se Slovenci v teh krajih naselili še le v 6. stoletji po Kr., prej pa da so v teh deželah prebivali Kelti ali Galci. Te so Slovani v obče „Vlahe“ imenovali. Mnogo znamenitih slovan-skih zgodovinarjev pa temu ne daje vere, ker mnogo reči kaže na to, da so Slovani prišli v Europo že davno pred kristovim rojstvom, nemara da nekteri še pred Nemci. Naš učeni rojak Matija Majar je istega mnenja in ima nekaj dokazov nabranih, da so se Slovani tukaj naselili že v davnem času. Nagovarjal sem ga, naj bi te študije na svetlo dal, pa je rekel: «Čakajte, da v Prago pridem.» Ali bo zdaj to storil, ne vem. Škoda bi bilo, ko bi se to gradivo zgubilo!

Tem zgodovinarjem pritrjujem tudi jas, pa z dokazi ne stopim prej na dan, dokler niso na vse strani neovrgljivi, kakor je moj pravopis, priobčen v 1. snopiču. M. Majar pravi, da se niso vsi Slovani na enkrat priselili v Europo, ampak najprej Čehi in Poljaki, potem Slovenci, slednjič polabski Slovani, Hrvatje, Srbi in Rusi, in sicer

Slovenci okoli l. 1000 pred Kr., Poljaki in Čehi pa še prej. Meni se zdi, da so morali Slovenci med prvimi biti, ker so se naselili najdalje proti jugozapadu. Zasedli so južno Karantanijo, kakor se je imenovala dežela med Donavo in jadranskim morjem, pa sedajno Benečijo noter do «Vindrun» (Verone). Poljaki («Povlahi» t. j. sosedi «Vlahov») so zasedli severno Karantanijo (t. j. gorenjo in doleno Avstrijo, Solnograjsko in južno Bavar-sko do Bodenskega jezera. Pozneje so se Poljaki zavolj vlaških ali keltiških napadov umaknili na planjavo ob Visli, kjer še danes prebivajo. Čehi so najbrž cel čas ostali v Češki, na Moravi in severni Panoniji (Ogerski). Njih sosedi na severu so bili Polabci, ki so pozneje skor čisto zginili. Polabci so imeli različna imena, dokaz, da so imeli več knezov. Eni so bili Obotriti, drugi «Pomorci» (Pomern), t. j. poleg morja stanujoči, tretji «Porusi» ali «Prusi» t. j. poleg Rusov stanujoči. To ime so mogli se ve da dobiti še le potem, ko so se Rusi poleg njih naselili. Slovenci so se ločili v dva debla: v karantanske in balkanske. Prvi so zasedli južno Karantanijo, balkanski ali ilirski pa balkanski polotok. Mogoče, da so se nekdanj čutili kot en narod, dokler niso bili razkrojeni po Hrvatih in Srbih, ki so se v sredi med njimi naselili. Potomci balkanskih Slovencev so sedajni Bolgari, pomešani s finskim rodом Bolga-

rov, kateri so balkanske Slovence podjarmili in jim dali imé. Hrvatje in Srbi so prej stanovali ob Karpatih (primeri podobnost imen «Karpati» in «Horvati») in v sedajni Galiciji, pozneje so se preselili na jug.

Pozneje torej so prišli še Hrvati, Srbi in Rusi, in ker so našli druge dežele že zasedene, ostali so ob Karpatskih gorah in na veliki ruski planjavi. Tujci so vse Slovane imenovali «Venete, Ante, Wende, Vinde, Windische.

Kaj je tedaj s tistimi Kelti, ki so baje do 6. stol. po Kr. prebivali v naših krajih?

Nekteri pisatelji menijo, da so prvi prišli v Evropo Iberci, kateri so šli noter v Španijo. Za njimi so prišli hitrokrvni in bojeviti Kelti ali Galci. Šli so naprej do atlantskega morja in se ustavili v lepi francozki deželi. Ali so prej ali pozneje ali ob istem času Grki zasedli južni balkanski polotok, Latinci pa Italijo, kdo to vé? Za Kelti, Latinci in Grki so prišli Nemci ali Teutoni, Rimci pa so jih «Germane» imenovali. Germani so našli Italijo in Francozko (Galijo) že obljudeno, tudi na angležkem in irskem otoku so bili že naseljeni Kelti. Ostali so toraj na obeh bregovih reke Rene, kjer je prava domovina Nemcev, zato jo tudi vedno opevajo. Mogoče je pa tudi, da so bile dežele med Donavo in jadranskim

morjem že po Slovanih zasedene, ko so Nemci prišli, toraj se niso mogli takoj razširiti proti jugu, ter so se razprostrli, namnoživši se, po planjavi med Reno in Labo in po sedajnih danskih deželah. Pozneje so šli še v Škandinavijo, in rod germanskih Anglosaksov si je podjarmil celo Kelte na angležkem otoku in se tje preselil. Še zelo verjetno se mi zdi, da so bili Slovenci, Poljaki in Čehi prej v Evropi, kakor Germani, sicer bi se bili ti rajši proti jugu razprostrli, nego da so šli v mrzlo Škandinavijo in čez morje na Angležko. Slovani pa, naj so prišli že prej ali pozneje, zasedli so dežele, kakor smo jih zgoraj našteli.

Med tem časom pa so se Kelti v Galiji silno namnožili, da je bila dežela že pretesna za vse, in začeli so pritiskati na sosede. Leta 600 pred Kr. pod kraljem Ambigatom pa se je na njih zboru sklenilo, da se mora nekaj ljudstva izseliti. Kraljeva nečaka Belloves in Sigoves (Belovec in Žigovec) sta vzdignila 300.000 ljudi in jih peljala z oboroženo močjo proti izhodu; in sicer je šel Belovec v Italijo, Žigovec pa v Karantanijo, to je »veliki Gorotan«, ker Karantanija se je imenovala dežela med Donavo in jadranskim morjem. Belovec je premagal Rimce (Latince) in zasedel zgornjo Italijo. Potem je prišla še druga truma Keltov v Italijo pod vodstvom Elitova. Odlej je bila vsa gorenja Italija Keltom ali Galom.

pokorna, najbrž tudi beneški Slovenci. Žigovec pa je premagal karantanske Slovence med Ljubelom in Donavo. Potem so šli Kelti še naprej in podjarmili tudi balkanske Slovence. Ustanovili so močno državo od Švice noter do Macedonije, in celo slavna Macedonija se je tresla pred njimi.

Mogoče je, da so se Poljaki v tem času izselili iz Karantanije in se umaknili v planjavo ob reki Visli, kjer še zdaj prebivajo. Poljski zgodovinarji sami trdijo, da so Poljaki prišli iz Karantanije. Mnogo krajnih imen ob Bodenskem jezeru, na Bavarskem, Solnograjskem in gorenji Avstriji nam priča, da so nekdanj tam prebivali Slovani. Tudi tuji zgodovinarji, priznavajo, da so ob Bodenskem jezeru stanovali «Vindelici» t. j. Vindi, Vendi. Omeniti pa moramo, da so Slovani Kelte imenovali «Vlahe», kar potrjuje tudi ruski zgodovinar Nestor. Z besedo «Lah» zastopimo danes Italjana. Odkar so namreč Kelti zasedli zgornjo Italijo, Turovlje (Tirole), imeli so Slovenci na jugu in zapadu Kelte za sosedo, in te so imenovali «Vlahe»; od Latincev pa so bili čisto odrezani, in ko so čez mnogo let že skor pozabili na Latince, imenovali so vse prebivalce Italije «Vlahe» ali «Lahe». Tudi Nemci so Kelte imenovali in jih še imenujejo «Wallische», «Wälsche». To ime so prenesli tudi na Latince, zato imenujejo zdaj tudi Italjane «Wälsche», Rumunce pa «Wallachen».

Že ime «Poljaki» priča, da so bili nekdaj sosedi Vlahov. Po mojih mislih namreč beseda «Polak» ne pride od «polja» in tudi ne od kakega pradedu «Leha», ampak «Polaki» pomeni «Povlahi» ali «Polahi» t. j. sosedi Vlahov. Tako pride beseda «Prus» o «Porus», to je, «Porusi» ali «Prusi» so so ljudje, ki stanujejo «po Rusih» ali «poleg Rusov», in «Pomorci» (Pommern) so ljudje, ki stanujejo «poleg morja». Zato so tudi drugi Slovani imenovali Poljake «Povlahe», t. j. «poleg Vlahov stanujoče.» Da so Poljaki res prej stanovali v severni Karantaniji in se pozneje zavolj vlaških napadov preselili v sedajno Poljsko, nam je verjetno tudi zavolj tega, ker je bilo mogoče, da se je severna Karantanija tako hitro ponemčila. V južni Karantaniji so namreč Slovenci ostali doma in so rajši prenašali vlaško gospodstvo, nego bi se bili izselili. Tukaj so se ohranili tudi še do naših časov. Severna Karantanija pa je bila po odhodu Poljakov skoraj izpraznena. Kajti vseh Keltov ali Vlahov se je iz Galije izselilo le morda okoli pol milijona, pa še teh je največ šlo v severno Italijo. Drugi so se razprostrli po širnem prostoru od Bodenskega jezera do Macedonije. Kaj je taka peščica za toliko prostora. Ko so pozneje Rimci nadvladali Vlahe in njih države v Galiji, Karantaniji in Iliriji podjarmili, je bil odstranjen vlaški strah, pa tudi Rimci niso mogli vseh teh dežel obljuditi. Zato so se

Nemci, ki so se ob Reni že zelo namnožili, začeli seliti v dežele na jugu od Donave, ki so bile po odhodu Poljakov skoraj brez prebivalcev. Tako so v hipu ponemčili Bavarsko, Švico, Turovlje (Tirole), Solnograjsko, doleno in gorenjo Avstrijo in gorenjo Štajersko. Rimcem so morali sicer podložni biti, pa dežele so postale vender njih last.

Vlahi tudi Slovencev na jugu niso iztrebili, da so jim le hoteli pokorni biti. Zato je masa ljudstva na Koroškem, spodnjem in srednjem Štajerskem, Kranjskem in Goriškem ostala slovenska, Vlahi so bili naseljeni le v nekterih krajih, ki se deloma razodevajo že po imenih «Laško», «Lašiče», «Lahovo» itd. Vlahi so šli na boj, Slovenci pa so polje obdelovali, orožja pa niso smeli nositi. Zato najdejo v starih grobovih, ki jih zdaj odkrivajo, v nekterih orožje, v nekterih pa ne. Kelte ali Vlahe so namreč pokopali z orožjem.

Rimci so najprej premagali Vlahe v zgornji Italiji. Z njimi so prišli tudi beneški Slovenci pod rimsko oblast, in tam se jim je bolje godilo, nego pod vlaško vlado. Kajti beremo, da so nekteri karantanski Slovenci, ki so bili še pod Vlahi, dvakrat poskušali, preseliti se na Beneško, pa rimski senat jim tega ni dovolil in jih je nazaj poslal.

Ko je pozneje prišla še Karantanija pod rimsko oblast, zgинili so Vlahi kakor kafa, ker jih, kakor smo že omenili, itak mnogo ni bilo.

Skbr celih 600 let, od l. 600 do 13 pred Kr. so bili karantanski Slovenci pokorni Vlahom. Ostalo je toraj v njih mnogo vlaške ali keltiške krvi, ki se razodeva v neki gorečnosti in hitrosti prevdarka, ki drugim Slovanom ni toliko lastna.

Blizo 500 let so bili potem Slovenci pokorni Rimcem.

Pa tudi rimska država se je začela majati. Kakor nekdej Vlahi, tako so se zdaj Nemci silno hitro množili. Zato so začeli pritiskati na Slované proti izhodu in na dežele Rimcem podložne proti jugu. L. 476 se je razrušila rimska država, največ pod udarci nemških narodov, ki so zmirom bolj tiščali proti jugu.

Karantanski Slovenci se niso radi spuščali v boje, zato so jim Nemci kakih 200 let pustili nekako neodvisnost ter lastne vladarje, ki so stolovali na Koroškem. Pa zmirom bolj so se Nemci, posebno Bavarci, umešavali v slovenske zadeve ter slovenske vojvode držali na svoji ujzdi. Tudi so se Nemci zmirom v gostejših trumah selili zdaj tudi že v južno Karantanijo, na južni strani Turskih planin (Tauern). V osmem stoletji bilo je slovenske neodvisnosti že čisto konec. Poznejša zgodovina je znana.

F. H.

Plevrat,

slovenski četovodja v Celovcu.

Iz staroslovenske zgodovine, po Valvazorju. Na Koroškem je vladal slovenski vojvoda Baruh, ko so divji Hunci pridrli v Evropo, ter leta 648 hoteli podjarmiti tudi Koroško. Hunski Kan pa je bil zvedel o hrabrosti slovenskega četovodja Plevrata, ki je menda bil vojskovodja vsega slovenskega vojstva. Plevrat je bil s 300 možmi poveljnik posadke, v Celovcu. Kje je tačas stoloval vojvoda Baruh, nam Valvazor nič ne pové. Da bi Koroško in sploh vse Slovence po sedajnem Koroškem, Štajerskem in Kranjskem, ki so tačas pod Koroško spadali, ložej podjarmil, sklenil je hunski Kan, najprej hrabrega Plevrata z zavrattnim umorom s poti spraviti. Poslal je več ogleduhov v Celovec, kateri so rekli, da so se s Kanom sprli in da hočejo odslej pri Slovencih v službo stopiti zoper Hunce. Plevrat jih je sicer sprejel v svojo službo, slovenski vitezi pa hunskim, dozdevnim uskokom nišo nič zaupali, ter jih skrivej opazovali, Res so dva zasačili, ko sta se pogovarjala, kako bosta Plevrata zavrattno umorila. Takoj so zgrabili vse hunske uskoke in jih telebili v nek propad, kjer so jih potem psi pojedli. Ko je hunski Kan to zvedel, prišel je nenadoma z veliko vojsko na

Koroško, ter hudo gospodaril. Hotel se je v prvi vrsti maščevati nad Plevratom, ter je oblegal Celovec z veliko silo. Plevrat se je s svojo peščico hrabro branil in mnogo Huncev pobil. Nazadje je pa vendar zmagala velika nadsila Huncev. Z naskokom so vzeli trdujavno Celovec ter v trgu (tačas je bil Celovec še majhen kraj) pomorili vse može, žene in otroke. Starega stotnika Plevrata pustil je Kan pred se pripeljati, da bi tega junaka videl in ž njim govoril. Plevrat pa mu je rekel v obraz, da on (Kan) ni vreden kraljem prišteti biti, ker tako po divjaško in živinsko kolje in mori slabe žene in nedolžne otroke, ker pustoši in požiga vse kraje, kamor pride. Ta pravična in nevstrašena graja je hunskega poglavarja tako zbodla, da je pustil obesiti še Plevrata in njegovo rodbino. Med tem časom pa je bil vojvoda Baruh zbral močno slovensko vojsko, jo peljal proti Celovcu in planil nad Hunce. Slovenci so pobili veliko tisoč divjih Huncev, le malo jih je ušlo, med njimi tudi Kan. Pa na Koroško se divji poglavar ni več prikazal. To je po Valvazorju (opis Koroške) zgodovinska podlaga naslednje pesmi.

Že dvanajst sto in trideset in pet
 Je let od tega časa že minulo,
 Ko z daljne Azije v kerščanski svet,
 Krdelo divjih Hunov je prihrulo.

Evropa je pred njimi strepetala,
Rešitelja zastonj si je iskala.

Podal se Huncem je za kraljem kralj,
Vse zmagajo, kar se jim v bran postavi;
Tem bolj njih Kan ošaben je postal,
Povsod požiga, pleni, skruni, davi.
Prav kakor volk med ovčami mesari,
Takó divjali hunski so barbari.

Vojvóda Baruh v Gorotanu vlada,
Slovenskih knezov in pradedov dika,
Tud' Krájina pod vlast njegovo spada,
Pod Ptujem stran Panonije velika;
Pod Baruhom kar se slovensko zvalo.
Od tega nam je komaj pol ostalo.

Sovražnikov se Baruh bal nič ni,
Še manj pa Plevrat, četovodja stari,
Prav nič si nista delala skrbí,
Kaj bo, če Hunce na Koroško vdari!
Pa čutil Plévrat je, da je resnica:
Previdnost hrabrosti je polovica.

Ko hunski Kan v Panonijo dospè,
Vse mesta onkraj Donave razdene;
Pokliče nekaj vjetih zdaj pred sé,
Z ukazom sužne spona jim odklene:
Če po pravici bi mu sporočili,
Kaj Baruh vójvoda premore v sili?

Jetniki vsi takó mu govore :
 «Ne spuščaj, Kan, se v vojsko z Gorotani!
 Sosedje vsi se Báruba bojé,
 Njegovi vitezi so vsi izbrani.
 Bivalstva množica je tam obilna,
 In moč rodu slovenskega je silna.

In Báruhu je četovodja dan,
 Ki daleč na okrog ga nema para,
 To Plévrat, mož je moder in močan,
 Železna je njegova roka stara ;
 On bister um, jekleno srce nosi ;
 On milost le deli, pa je ne prosi.»

Zdaj hunski Kan jetnike izpusti,
 Drugod o Plévratu še pozveduje ; —
 Povsod enako se mu sporoči,
 Vsak dan njegovo hrabrost hvalit čuje,
 Da na Koroško naj nikar ne hodi,
 Dokler Slovence slavni Plévrat vodi.

Je mislil, mislil pasjeglavski *) Kan,
 Kakó bi vmoril Plevrata z zvijačo,
 Da ko bi vodja bil jim ukončan,
 Bi boj s Slovenci bil mu le v igračo.

*) Hunce so Slovenci tudi pasjeglavce imenovali, ker so imeli majhne, ozke glave, drobne, vdrte oči, grde obraze in zakrivljene noge.

Več ogleduhov kakor po uskoško **)
Morit Plevrata pošlje na Koroško.

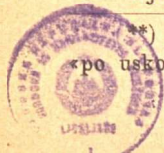
V Celovec ogleduhi pribežé,
Prosili Plévratá so milo, vroče:
«Pred Kanom, knez, odnesli smo peté,
Za majhno reč nas umoriti hoče!
O sprejmi ti med svoje nas vojake,
In našel vedno zveste si junake!»

Usmiljen'ga je Plévrat bil srcá,
Ko sebi, dal je tudi drugim vero;
Uskokom hunskim dobro streči dá,
Da srce to je peklo marsiktero,
Ker vitezi jim niso verovali,
Na skrivnem Hunce so opazovali.

Le nekaj dni potem že pozno v noč
So Hunci se na skrivnem kraju zbrali,
Kak Plevrata vmoriti bi b'lo moč,
O tem so se na tihem posvet'vali.
Pa štirje vitezi so b'li na straži,
Poslušali naklep so Huncev vražji.

Jih zgrabijo in k sodbi jih ženó,
Priznali svoje so naklepe hude,
Potem v prepad jih vse pomečejo,
Kjer psi raztrgali so jim vse ude.

**) uskok je begunec v sovražni tabor. Pošlje jih
«po uskoško», t. j., da so se morali obnašati kakor uskoki.

Ko Kan to zve, se od togote peni,
Z veliko vojsko na Koroško treni.

Nenadoma Celovec je zaprt,
Obilica divjakov ga obkoli.
Za Plévrata pa nema straha smrt,
Saj prej že ni se vstrašil je nikoli.
Z njim trdno tri sto vitezov je stalo;
Le tri sto! oh, pač dvajsetkrat premalo!

Pričnè se boj, to bil je boj srdit!
— Slovencem v čast naj se spomin ohrani! —
Zdaj pade ta, zdaj oni je ubit,
Junaška četa se še vedno brani!
Divjakov vbitih so že polni rovi;
Pa kaj! — v naskok hité oddelki novi!

Zasut je rov in trdni zid predrt,
Divjakov roj se v tužno mesto vsuje,
Otrokom, ženam, starcem nosi smrt,
Da mili jok se do oblakov čuje!
Kar žive še je bojne čete mlade,
Divjakom zdaj pod ojstri nož zapade!

Med zadnjimi omaga Plévrat sam,
Iz ran deset junaška kri mu teče.
Življenja vzeti ne pusti mu Kan,
Še rane vse zavezati mu reče:
Z junakom silnim hoče govoriti,
Na svojo stran ga morda pridobiti.

V šotoru zlatem hunski Kan sedi,
 Pripeljejo mu starega Plevráda;
 Ves v ranah, pa še ravno se drži,
 Častitljiva ga zajlša bela brada;
 Očesa bistrega, ogromne rasti
 Še v smrti strah je hunski bil pošasti.

«No, hrabri knez, premàgali smo vas,»
 Ogovori ga visokost brljava *),
 «Zdaj bodeš tudi ti počastil nas,
 Če ne, zapade meni tvoja glava!»
 Pa Plévrat Kana srpo je pogledal,
 Besede ojstre te mu je povedal:

«Trinog ostudni, ki žené moriš,
 In še nedolžnosti ne prizaneseš,
 Ki v ognji, krvi si srcé hladiš,
 Pred hrabrim možem pa se vendar treseš,
 Ker skušal si zavratno me vmoriti,
 Da bi izognil borbi se odkriti;

Vso zemljo že napolnil je tvoj smrad,
 Evropa te in Azija preklinja,
 Med kralje, ti pošast, bi štel se rad,
 Pa se obnašaš grje, kakor svinja!
 Glej, star sem že, ni težko mi umreti;
 Od tebe milosti pa nočem vzeti!»

*) O Huncih pravijo, da so bili grdega, škilastega pogleda; napako na očeh pa imenujejo Slovenci — brljavost.

Od jeze ves se tresel je trinog,
 Nazadnje je ko gad nakviško skočil,
 Zatrobil straži je na vojni rog,
 In rabeljnom je Plévrata izročil,
 Na trgu ga obesiti ukaže;
 Spremile k smrti so junaka straže.

Pa kje se Baruh vojvoda mudi?
 Kakó, da za Celovec se ne briga?
 O pač! On zdaj čez hrib in plan hiti,
 Po vsem Slovenskem močno vojsko dviga.
 Neskrbnost prejšna bila res je huda;
 Zdaj treba, da popravi se zamuda!

Ko močen bil Slovencev roj je zbran,
 Pogumno zgrabil Baruh je divjake;
 Srdito se mu v bran postavi kan;
 Moríje ni biló še kmalo take.
 Slovence Božja roka je branila,
 Zdrobila pa se je divjakov sila.

Ko snopja mrtvih Huncev že leži,
 Le z majhno kónjico se Kan še brani,
 Ko vidi ta poraz, on sam zbeži,
 Le hitri konj življenje mu ohrani;
 Zapustil je šotore in zaklade,
 Ker vse Slovencem v dobri plen pripade.

Takó je Baruh rešit svojo last,
 Kdo nas potomcev se ga še spominja?
 Junaku Plévratu kdo daje čast?
 Pradedov moč nam iz spomina zginja!
 Naj toraj Báruha ne vmrje slava!
 Naj v časti bo Plevráta siva glava! F. H.

S m e š n i c e.

1.

Nekega skopuha je njegov revni brat pismeno prosil za podporo. Skopuh ni vedel, kako bi se izgovoril, da bi ne bilo treba nič dati, in slednjič je bratu odpisal: «Ljubi brat! Tvojega zadnjega pisma, kjer me prosiš za podporo, nisem prejel.»

2.

Pri nekem kmetu je o veliki noči trinajst ljudi okoli mize sedelo. Gospodinja to zapazi in reče: «Eden od nas bo letos umrl, ker nas je trinajst pri mizi.» «Ne bojte se», reče veliki hlapec, «jas štejem za dva, ker za dva snem, zato nas je štirinajst.»

Gospodarski sveti.

Ako se konj s plaši,
 treba mu je hitro kaj čez glavo vreči, da ne vidi,
 tedaj se ustavi. M. B.

Ako krava pri molži bije,

položi jej kako v mrzli vodi namočeno plahto ali rjuho čez hrbet, pa bo koj mirna. Take krave priklepati ali jim noge zvezati, nič ne pomaga, ker postanejo potem še bolj plašne in zdivjane.

Koza, p o n e d o l ž n e m p r e g a n j a n a.

V naših krajih, posebno v strmih planinah in gorah od Pontebe noter do Šoštanja in Slov. Gradca imeli so včasih veliko koz. Bile so za revne ljudi velika dobrota. Za krava nema vsak zadosti pripravne paše, kako kozo si je pa lahko držal najrevnejši kočar. V nekterih krajih so imeli skupnega pastirja; ta je koze od vseh bajt skup pobral in jih peljal na pašo v strmine. Od dveh koz je bilo vender nekaj mleka in zabele, in marsiktera revna družina se je ložej preživila.

Odkar so pa koze v tako hudo prepoved djane, se mnogi koze opustili zavoljo vednih sitnostij, drugi pa so bili primorani, opustiti jih. Krave za to nemajo nič več paše, ker one v tiste strmine ne morejo, kamor so prej koze hodile. Mnoge revne družine, ki ne smejo več koze imeti, se zdaj veliko težej preživijo.

Zakaj pa so koze v tako prepoved deli? Pravijo, da koze poškodujejo mladi les, ker odščipa o smerečje vršičke. Kako je pa to, da so včasih lepih

gojzdov imeli, in vender je bilo več koz, kakor zdaj? Nespametno je res, koze na pašo spuščati dokler še ni listja, ne trave. Tedaj se res lotijo mladih smerek, pa tista krma jim malo zaleže. Ko je pa enkrat kaj listja, potem bojo koze smerečje pri miru pustile, in takrat se že smejo spustiti na pašo.

Da bi pa koze mladi les čisto ukončale, to ni res. Mladih smerečic raste veliko na malem prostoru. Nekatere pa imajo boljši zemljo in hitro kviško poženejo, in teh koze že več ne dosežejo. Ako pa ogrizejo tiste pritlikove smerečice, to ni nobena škoda, saj tiste bi se sčasom tako same posušile, kedar jim močnejše smerečice prst in svitlobo vzamejo. Male smerečice rastejo gosto na kupu, ko pa odrastejo, nemajo vse prostora in se morajo posušiti. Tudi listnata goščava, ki med smerekami raste, kakor breze, bukve, javorji itd. se mora sčasom sama posušiti, kedar enkrat smerke tako velike in košate postanejo, da do nizke gošče ne pride več svitloba. Tudi za to gošča tedaj ni škoda, ako jo koze oberejo, dokler je še zelena, saj je tako smrti zapadla, ako se smerke ne izsekavajo in obsekavajo. Zato so pa včasih veliki gojzdi zrastle in koze tega niso ubranile. Gojzde je pokončala sekira, ne pa koza. Zdaj pa goline nasajajo z mladim smerečjem in to varujejo pred kozami, ter pravijo, da bi nič ne zrastle,

ako bi se koze not puščale. Včasih so pa brez nasadov in brez človeške pomoči zrastle najlepši gojzdi po gorah, čeravno so koze vse strmine obletele. Ako smereka le količkaj doraste, ima mir pred kozo. Nasprotno so koze še pripomogle, da je prej kaj zrastle. Ako seme na vrhu leži, ne bo sadu rodilo; treba ga je v zemljo potlačiti, in to so storile koze s svojimi parklji. Zato so pa kmetje rekli: «Kamor koza ne gre, tam tudi nič ne raste.» Skušnja tudi uči, da smereke, ki so se same zasejale, veliko hitrejši in lepši rastejo, kakor pa tiste, ki jih gozdarji s svojo roko v lepih vrstah zasajajo in nad njimi čujejo. Kako je pa to? Naravno: v divjem gojzdu je raznešenega mnogo semena: pa le tam bo pognalo, kjer se najdeta dobro seme in dobra prst. Tam pa tudi lepo raste. Gozdar pa vzame seme, kakoršnega ravno ima, in ga hoče prisiliti: ravno tukaj moraš pognati in rasti, naj bo že zemlja dobra ali ne! Ako tedaj zemlja in seme nista najboljša, rastle bojo gozdarjeve smerečice veliko slabeje, kakor une, ki so se v gojzdu same zasejale.

Zato pa pravim: ne preganjajte koz, one naših gojzdov niso uničile in jih ne bojo! Pustite rajši se kiro počivati, potem se bojo gojzdi že sami zrastle, če tudi cele trope koz po njih letajo! Pustite torej revnim ljudem te ljube in koristne koze!

Borovčič.

Pripovedka od čevljarja in od kralja.

V Pariza na Francozkem je živel pred dve sto leti neki čevljar, po imenu Trinog. Ta je delal čevlje tudi za francozkega kralja. Enkrat ga sreča kralj na ulicah, in ker je bil ravno dobre volje, ga ogovori in praša: «No, gospod Trinog, kako pa se Vam že kaj godi?» «Vaša kraljeva visokost!» odvrne čevljar, «ravno prav slabo mi ne gre, pa če bi mogel le pol ure francozki kralj biti, bi bil srečen za celo svoje življenje.» «Če družega ni», reče kralj, «pa pridi jutri ob osmi uri k meni, pa se vsedi na tron; pol ure že smeš kralj biti.» Kralj gre na to v svojo palačo in pové svojemu ministru, kaj je čevljarju obljubil. Minister zmaje z glavo in reče: «Čevljar Vas bo namazal.» Kralj pa misli: V pol ure ne more toliko skaziti.»

Drugi dan je prišel čevljar ob določeni uri. Kralj ga smehlja je pozdravi in posadi na kraljevi prestol ali tron. Čevljar reče potem: «Prinesite mi pero, tinte, papirja in kraljevi pečat!» Strežaji mu to prinesejo. Zdaj on zapiše: «Jas francozki kralj ukažem, naj se iz moje blagajnice (kase) izplača čevljarju Trinogu še danes sto tavžent cekinov.» Pod te besede pritisne kraljevi pečat; potem pa stopi s trona in izroči pismo ministru, ki je s kraljem tam stal in gledal, kaj bo čevljar naredil. Kralj je en malo čudno pogledal, nazadnje pa je

rekel ministru: «Le izplačajte mu denar; kralj mora biti mož beseda. Obljubil sem mu, da ga pustim pol ure biti za kralja, in on je ta kratki čas porabil, da je za sebe skrbel.» Minister reče: «Visokost, saj sem Vam že prej povedal, da Vas bo namazal.» Čevljar pa se prikloni in reče: «Visokost, norcu bi bil jas podoben, ako ne bi bil najprej skrbel za sebe.» Potem se lepo spodobno zahvali in gre. Denar pa je še tisti dan v hišo dobil. Za celo življenje je imel denarja zadosti, ni ni mu bilo več treba čevljev delati.

Zapisal J. Matič.

Kitica slovenskih pregovorov.

1. Bog ljubi trojico.
2. Bog oblači, Bog prevedri.
3. Bolj ko je pridna po zimi predica.
Delj bo rožljala pod palcem petica.
4. Ak družina ne bo besna, gostom hiša ne bo tesna.
5. Akoravno sva brata, pa najimi mošnji niste sestri.
6. Ako te jedro mika, zgrizi lupino.
7. Da je le kaj kruha, zobje se že dobijo.
8. Premoženje gre gori po niti, doli po vrvi.
9. Ko blago odide, še le pamet pride.

10. Bodi zima, bodi kres ; kadar zebe, neti les !
11. Bog daj pametnim srečo, otrokom pa boben.
12. Bolje biti nesrečen, kakor neumen.
13. Bolje dajati, kakor jemati.
14. Bolje danes kos, kakor jutri gos.
15. Bolje «drži ga», kakor «lovi ga».
16. Bolje teči, kakor tepen biti.
17. Bolje prihranjeno jajce, kakor snedena puta.
18. Brez glave storjeno, gotovo skaženo.
19. Brez gnoja ni prosa.
20. Brez kvasa kruh ne shaja.
21. Brez potu ni medu.
22. Dalje se gre, dalje mu kažejo.
23. Kdor se hoče segreti, naj se dima ne vstraši.
24. Denar prebije železne vrata.
25. Dobre volje mošnje kolje.
26. Dobro blago se hvali samo.
27. Dokler konja lové, mu ovsá molé.
28. Do tretjega gre rado.
29. Drag kruh, kjer denarjev ni.
30. Dvoje psóv na kost enó, koljeta se med sebó.
31. Eden, nobeden.
32. Ena domovina, ena gospodinja.
33. Lačna muha huje pika.
34. Lačen trebuh vpije.
35. Goljuf in lakomnik sta soseda.
36. Goste službe, redke suknje.
37. Gre skoz les, pa ne vidi dreves.

38. Hleb za trebuhom ne hodi.
39. Zrelo jabelko pade samo z drevesa.
40. Kaj ti veš, ki slamo ješ; mi vemo, ki teleta jemo.
41. Kakoršna preja, tako platno.
42. Kakor se posojuje, tak se povračuje.
43. Kar mačka rodi, miši lovi.
44. Kar mladi ne vejo, stari povejo.
45. Kar je na srcu, je na jeziku.
46. Kar se išče, se najde.
47. Kar se ne stori, se ne razglasi.
48. Odloženo ni opuščeno.
49. Kar se rodi, smrti zori.
50. Kar se vleže, ne uteče.
51. Kar te ne peče, ne gasi.
52. Kar visi, naj pade.
53. Kdor je dolgo pri hiši, vrata nanj cvilijo.
54. Kdor jezik ima, v Rim zna.
55. Kdor veliko pije, prenašlo spi.
56. Kdor za pečjo sam ni bil, tudi drugih ne hodi za peč iskat.
57. Kdor za tuje prime, ob svoje pride.
58. Kdor se za vešala rodi, se ne utopi.
59. Kdor zgodaj ustaja, mu kruha ostaja.
60. Kdor tepe, ga tepó.
61. Kjer je mrha, tam so orli.
62. Kjer ni mačke, tam gospodarijo miši.
63. Kobila rita, ovsa sita.

64. Kogar je pičila kača, se boji martinca.
65. Kravi tele ne smrdi.
66. Lačna vrana sito pita.
67. Lesica iz pasti ušla, v past ne bode več prišla.
68. Luč v roke, ključ iz roke.
69. Če mati hčer svari, pridno nevesto izredi.
70. Mlad mesec ne sveti vso noč.
71. Mokri se deža ne boji.
72. Ko fant kosi, se mu žena rodi.
73. Denar preč, možá ni več.
74. Na «božjipoti» je včasih Bogu napoti.
75. Na lice priljuden, narobe ostuden.
76. Na solncu je toplo, pri materi dobro.
77. Nad volkom kričijo, lesico redijo.
78. Dom ne stoji na zemlji, ampak na ženi.
79. Ne išči volne pri oslu.
80. Od šale ne boli glava.
81. On bo bogat, kedar bo polž rogat.
82. Ovea živa, volk sit, to ne more bit.
83. Pava lepša perje, ženo mož.
84. Pes boječ huje laja ko grizeč.
85. Pes ima kosmate ušesa; na slami leži, sam je
ne jé, pa tudi drugim je ne dá.
86. Pohvala je možu poguba.
87. Pokornih glav sablja ne seka.
88. Porok plačnik.
89. Posel je osel.
90. Pozni otroci so sirote.

91. Prazna roka je mrtva.
92. Pravice je veliko, pa pravice malo.
93. Prav reci, pa potem teci.
94. Rahla beseda jezo tolaži.
95. Raje junaško umreti, kakor babinsko živeti.
96. Ribič ribiča deleč vidi.
97. Ribe ne uči plavati.
98. Se nosi ko srna, pa nema zrna.
99. Ženi se bližej, ko moreš; botri se dalej, ko moreš.
100. Žganci streho deró, štruklji po svetu ženó.
101. Žlahta, strgana plahla.
102. Sila ne moli Boga.
103. Silni premožni, pobožni ubožni.
104. Sin je moj, pa um ima svoj.
105. Slab berač, ki se ne more ene hiše ogniti.
106. Slab tič, ki ne more svojega perja nositi.
107. Zlato orožje, gotova zmaga.
108. Sinočne vode ne izlij, dokler današnje še ni.
109. Drži se starega vina in starih prijetlov.
110. Star mož piti kupi, mlad pa kožo lupi.
111. Mlin stoji, jezik molči, dobička nič ni.
112. Ta pade, ki si upa ustati.
113. Tič tiča vjí, da le mesó jí.
114. Trebuh nema ušes.
115. Tudi modri možjé včasih grešé.
116. Tudi soštete ovce volk pojé.
117. Veliko imajo ljudje, le dosti nikoli.

118. Veselo srce, pol zdravja.
 119. Če ni vreden, je pa potreben.
 120. Česar okó ne vidi, srce ne poželi.

Za šmarnice.

Iz pridige č. g. Kerznarja, slovenskega pridigarja v Celovcu,
 dne 1. maja 1887.

Nastopil je prelepi mesec majnik, ko se po vrtih, travnikih in livadah lepe rožice razcvitajo, po zelenih gojzdih pa ljube tičice prepevajo in s tem čast in hvalo vsemogočnega Stvarnika ozna-
 nujejo. Te lepi mesec je posvečen prečisti devici Mariji, in verni Slovenci radi opravljajo v tem času pobožnosti in molitve pred podobo presvete Device, katero ozalšajo in olepšajo z vigrednimi cvetlicami, in te pobožnosti imenujejo «š m a r n i c e». Verni Slovenci dobro vejo, da je Marija največja pomočnica in priprošnjica v nébesih in da nobeden ne zapade večnemu pogubljenju, kdor je Njo v svojem življenji prav častil. Tisti Slovenci, ki so delež od cerkve, ter jim ne ostaja časa, da bi zahajali k molitvam v cerkev, olepšajo doma kako podobo preblazene Device s cvetlicami in opravljajo pred njo kake kratke molitvice. Tudi majhen dar ali kratka molitev, ako pride iz pobožnega srca, je Mariji dopadljiva, včasih še bolj, kakor velik dar, ki ne pride iz pravega namena. To nam priča sledeča prigodba :

Enkrat je bil imeniten in bogat grof, ki je bil zelo časti lakomen in je veliko dal za to, da so ga ljudje častili in hvalili. Enkrat si zmislil, da hoče na nekem hribu zidati veliko Marijno cerkev. Prepovedal pa je ljudem, da nobeden ne sme nič dati za to cerkev, kajti le on sam je hotel to čast imeti, da je to cerkev iz svojega premoženja postaviti pustil. Res je začel zidati, in z veliko težavo so začeli kamenje voziti na tisti hrib. Bila pa je v tem kraji neka pobožna udova. Kakor tudi je bila revna, vendar je silno želela, nekaj darovati za zidanje te cerkve, da bi Mariji skazala ljubezen in čast, pa si ni upala kaj ponuditi, ker je grof to oestro prepovedal. Enkrat pa je videla, ko so volil kamenje v hrib vozili, da so že čisto omagali, in niso mogli več naprej. Vsa vesela teče po sena in ga nese utrujeni živini. Ko se voli s krmo okrepčajo, potegnili so voz do vrha.

Ko je bila cerkev dodelana, pustil je grof nad vratmi uzidati kamnitno ploščo ali tablo, in na to tablo je ukazal z zlatimi črkami zapisati, da je to cerkev pustil zidati ta in ta grof čisto sam iz svojega lastnega premoženja. To so naredili; pa ko drugo jutro k cerkvi pridejo, je bila tabla vsa kakor prej, samo na mesto grofovega imena stalo je zapisano ime tiste revne udove. Grof je bil hud, ker je mislil, da so mu delavci to nalašč naredili. Pustil je zbrisati ime udove in zapisati svoje ime.

Ko pa drugo jutro tje pridejo, najdejo spet ime tiste udove zapisano. Grof je bil zelo hud, ker je mislil, da mu nagajajo sosedi. Pustil je spet uno ime zbrisati in svoje ime zapisati; pred vrata pa je postavil stražo, da ne bi mogel po noči kdo priti in mu ime zbrisati. Stražniki so tam stali celo noč in niso nikogar videli; zjutraj pa je vendar namesto grofovega imena stalo zapisano ime revne udove. Grof se je začudil in je pustil udovo pred se poklicati in jo ojestro zpraševal, kaj je ona za cerkev dala. Vsa v strahu je pravico povedala, da je nasitila lačne vole, ki so kamenje vozili. Zdaj je grof sam spoznal, da je bil mali dar udove Mariji bolj dopadljiv, kakor veliki dar mogočnega grofa, ki je pri tej stavbi bolj svojo, kakor Marijno čast iskal.

Povest, kako je bil eden kaznovan, ki je zaničeval „Koroške bukvice.“

Časnike prebirati je že prav, da človek zve, kako se svet meša in ktere misli silijo na dan. Pa če se podaš v ta kotel, kjer se nove misli in ideje kuhajo in vrejo, moraš paziti, da si svojih možganov ne posmodliš. Kajti če te vročina kake ideje tako prekuha in prepari, da postaneš fanatik, zgubil si že en del svoje pameti. To se rado prigodi takim, ki berejo samo časnike ene stranke,

nasprotnih glasov pa ne poznajo. Že star slovenski pregovor pravi: «Da se resnica prav spozna, treba čuti dva zvona.» V naših dneh so časniki zelo enostransko pisani in izrejšajo same fanatike tako pri Nemcih kakor pri Slovencih. Tak človek se čisto odvadi, sam misliti, on trobi le to, kar v svojem časniku bere, in se zagriže v kako idejo, za katero se njegov list najbolj poganja. Nazadnje že nima nobenega lastnega prevdarka več in je podoben trupu brez duše. S takim človekom se ni mogoče pogovarjati, kajti on je gluh za vse razloge in trdi le to, kar njegov časnik trdi. Poznal sem nekega sodnika, ki je bil naročen na časnik «Angsb. Allgem. Zeitung». Ta časnik je en čas služil madjarskim interesom in je Madjare na vso moč hvalil. Takrat je tudi tisti sodnik Madjar povzdigoval čez vse druge narode in vsi ugovori so bili zaston. Naenkrat pa je časnik svojo barvo premenil in je začel po Madjarih udrihati in Hrvate hvaliti. Čudno je bilo, kako je tudi sodnik svoje misli o Madjarih hitro premenil! Začel je grdit Madjare in hvaliti Hrvate, katerih prej ni moge terpeti. Takrat sem videl, da še izobražen človek svojo pamet časniku proda, ako zmirom le tega samega prebira. Tak človek ne govori sam, ampak njegov časnik iz njega govori. Takih duševnih mrličev se tudi na Slovenskem ne menjka. Posebno med bralci «Slov. Narod» je mnogo takih, ki pri-

sežejo na njegove besede. Velikansk je upliv, ki ga ima ta list na mlajši študirani zarod slovenski. On zamore kakega pisatelja uničiti ali pa do nebes povzdigniti, vsaj za nekaj desetletij. Toliko večja je njegova odgovornost, in toliko bolj se mora varovati vsake krivice, česar pa on v svojem mladostnim ognji ne porajta. Kdor tedaj pri časnikih noče zgubiti svoje pameti, naj prebira tudi časnike drugih strank; potem naj sam primerja razloge in lahko bo razsodil, v katerih rečeh ima njegova stranka prav in v katerih druge prečrno sodi in risa. Tako si bo ohranil lasten prevdarek in ne bo divjal za svojim listom čez drn in strn, ako bi šlo tudi v prepad.

Malo dni potem, ko je «Slov. Narod» prinesel tako hudovoljno kritiko o «Koroških bukvičah», sedela sta dva mlada uradnika v neki ljubljanski gostilnici. Bil je Zelenc in pa Medved. Zelenc je majhen, suh in bled človek, poln strasti in nezmeren tako v ljubezni kakor v sovraštvu. «Slov. Narod» je bil od nekdanj njegovo evangelje, temu listu je vse verjel in se navduševal za vse, karkoli je ta list hvalil, ter sovražil vse, karkoli je ta list grajal. Sicer pa o njem ni kaj posebnega povedati. Njegov tovarš Medved je bil vse drug človek. Bil je visoke rasti in širokih pleč, bistrega pogleda ni temnozarujavelega obraza. Mogočen nos in košate brke so mu lepšale lice. On se ni rad mešal v po-

govore, še menj pa v prepire, rajši se je s kratko besedo kaj pošalal: Kedar je pa začel govoriti, videlo se mu je, da vse stvari bolj modro in trezno presodi, ko mnogi drugi kričači, ki hočejo povsodi svetiti s svojo modrostjo. Časnike je koj po vrhu prebral, pa je z bistrim očesom v naglici jedro iz njih pobral, pleve pa od sebe pihnil. O vsaki reči naredil si je sam svojo sodbo, in zelo je moral kakega človeka spoštovati, da mu je na samo besedo verjel. Zato tudi pisarje v časnikih na njega niso dosti uplivali.

Zelenc je bil ta dan slabe volje, kakor po navadi. Videlo se mu je, da ga nekaj grize. Medved je bil pa ravno pri pravi volji, da bi bil Zelenc malo podražil. Zato je že komaj čakal, da bi bil Zelenc ktero zinil, ktero bi mu mogel spodbiti. Zelenc slednjič izdihne: «Saj dolgo ne bojo izhajale». «Kdo ne bo dolgo izhajal?» praša Medved.

Zelenc: «Koroške bukvice».

Medved: Kaj so ti pa spet «Koroške bukvice» na poti?

Zelenc: Ali nisi bral v «Narodu», kako jih je raztrgal?

Medved: Kaj mene «Narod» briga? Jas pustim vsacega človeka živeti, naj bo «Narodu» prijeten ali ne; posebno če je to človek, ki je za nas Slovence že nekaj storil in terpel, kakor Haderlap.

